

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації на тему «Тенденції розвитку дуальної системи вищої
освіти Німеччини» здобувачки наукового ступеня доктора філософії
Петрової Софії Олексіївни з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка,
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки**

Публічна презентація проведена на кафедрі іншомовної освіти і міжкультурної комунікації 4 лютого 2026 року, протокол № 2.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність проблеми дослідження зумовлена глибокими трансформаційними процесами сучасного глобалізованого суспільства, насамперед демографічними зрушеннями та економічними викликами, що безпосередньо впливають на функціонування системи вищої освіти та ринку праці. Старіння населення, скорочення чисельності працездатної вікової групи, посилення конкуренції за кваліфіковані трудові ресурси, а також структурні зміни в економіці й нестабільність ринку зайнятості актуалізують потребу в нових підходах до підготовки фахівців. У цьому контексті важливу роль відіграють процеси інтернаціоналізації вищої освіти, зростання академічної та професійної мобільності, а також технологічні перетворення, пов'язані з цифровою трансформацією економіки та виробничого середовища. За таких умов сучасний ринок праці висуває до випускників закладів вищої освіти вимоги, що виходять за межі традиційної теоретичної підготовки й передбачають сформованість практичних компетентностей, здатність до адаптації, прийняття відповідальних рішень та інтеграції в професійне середовище ще на етапі навчання.

У цьому контексті особливої наукової та практичної значущості набувають освітні моделі, що забезпечують системну взаємодію між закладами вищої освіти та роботодавцями різних секторів економіки. Однією з таких моделей є дуальна форма здобуття вищої освіти, яка ґрунтується на поєднанні академічного навчання з практичною підготовкою в реальних умовах професійної діяльності у сфері виробництва та послуг. Реалізація принципу дуальності дозволяє забезпечити безперервний зв'язок між теорією і практикою, сприяє формуванню професійних компетентностей, підвищує адаптивність здобувачів освіти до вимог ринку праці та створює передумови для їх успішної професійної самореалізації. Водночас важливою особливістю дуальної форми є те, що здобувачі освіти з першого дня навчання інтегруються у трудові відносини, отримують винагороду за виконання професійних функцій і, відповідно, сплачують податки та соціальні внески до державних бюджетів, що надає цій моделі додаткового соціально-економічного значення.

Протягом кількох десятиліть розвитку дуальної системи освіти у Федеративній Республіці Німеччина (далі – ФРН) сформовано розгалужену нормативно-правову та інституційну базу, що регулює взаємодію закладів освіти, підприємств і державних структур у процесі підготовки фахівців. Функціонування дуальної освіти ґрунтується

на положеннях Основного закону ФРН (*Grundgesetz*, GG), Закону «Про професійну освіту Німеччини» (*Berufsbildungsgesetz*, BBiG), законодавства земель у сфері вищої освіти, підзаконних актів, рамкових положень і рекомендацій профільних інституцій, зокрема Федерального міністерства освіти і наукових досліджень (*Bundesministerium für Bildung und Forschung*, BMBF), Федерального інституту професійної освіти і навчання (*Bundesinstitut für Berufsbildung*, BIBB), Постійної конференції міністрів освіти і культури земель Федеративної Республіки Німеччини (*Kultusministerkonferenz*, КМК) та торгово-промислових палат (*Industrie- und Handelskammer*, ІНК). Сукупність цих документів забезпечує нормативну визначеність статусу дуальних освітніх програм, чіткий розподіл відповідальності між суб'єктами дуального навчання та стабільність механізмів їх реалізації.

Розвиток дуальної системи вищої освіти в Німеччині має стратегічне значення не лише для модернізації освітнього сектору, а й для забезпечення сталого розвитку економіки та збалансування ринку праці шляхом підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних поєднувати академічні знання з практичними компетентностями та оперативно реагувати на потреби інноваційно орієнтованих галузей. У цьому контексті актуалізується потреба в дослідженні сучасних тенденцій розвитку дуальної вищої освіти Німеччини, аналізі її інституційної логіки, організаційних моделей і механізмів взаємодії закладів вищої освіти з роботодавцями різних секторів економіки, а також в оцінюванні можливостей адаптації конструктивних елементів німецького досвіду в українському освітньому просторі з урахуванням економічних та ринкових умов. Посилення процесів глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти, трансформація ринку праці, зростання ролі практико-орієнтованої підготовки, а також реформаційні зміни в системах освіти європейських країн зумовлюють підвищений науковий інтерес до дуальної моделі як одного з найбільш інституційно зрілих механізмів узгодження інтересів освіти, економіки та сфери зайнятості. Всебічне осмислення результатів наукових досліджень і практик функціонування дуальної вищої освіти в Німеччині сприяє розвитку педагогічної компаративістики та створює наукове підґрунтя для комплексного впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти в Україні як чинника розвитку людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Стан наукової розробленості проблеми дуальної форми здобуття освіти характеризується значною кількістю досліджень, виконаних у різних наукових традиціях і дисциплінарних контекстах. У німецькомовній науковій традиції Німеччини, Австрії та Швейцарії дуальність розглядається як інституційно оформлена система соціального партнерства та підготовки кадрів із чітко простежуваними історичними витоками та власною дидактичною логікою, що відображено в працях Т. Дайссінгера (2019), Д. Ейлера (2017), В.-Д. Грайнерта (2006), Ф. Раунера (2007), Ф. Грольманна (2005), М. Пільця (2017), Ф. Гонона (2014), М. Маурера (2014), Ш. Мюлеманна (2014), Ш. К. Волтера (2014), Я. Цабека (1995) та інших дослідників. Для цих робіт характерними є реконструкція історичного становлення дуальності, аналіз корпоративістських механізмів

координації, а також розроблення професійно-педагогічних концептів інтеграції теорії та практики. Паралельно в міжнародному аналітичному дискурсі, сформованому дослідженнями у сфері навчання на основі праці (*work-based learning*) та учнівства (*apprenticeship*), домінують огляди освітніх і ринкових політик, порівняльні індикатори, оцінки ефективності та рекомендації щодо узгодження систем освіти й ринку праці, представлені в публікаціях Організації економічного співробітництва та розвитку (*Organisation for Economic Co-operation and Development*, OECD), Європейського центру розвитку професійної освіти (*European Centre for the Development of Vocational Training*, CEDEFOP) та Міжнародного центру ЮНЕСКО з технічної і професійної освіти і підготовки кадрів (*UNESCO-UNEVOC International Centre*, UNESCO-UNEVOC). В українському науковому просторі активізація досліджень дуальної освіти відбувається в контексті модернізації вищої, фахової передвищої та професійної освіти й упровадження пілотних механізмів її реалізації, що зумовило появу праць, присвячених нормативно-інституційному аналізу, моделям партнерства та опису практик упровадження дуальної освіти, зокрема у дослідженнях О. Бучинської (2021), А. Воронкової (2024), Т. Галицької-Дідух (2024), О. Давліканової (2022), А. та С. Зінченків (2021), І. Каленюк (2019), Л. Ковальчук (2019), А. Мельниченка (2022), Н. Опушко (2023), Л. Петренко (2024), Р. Савчука (2024), Н. Холявко (2022), М. Цоя (2024), С. Черкашина (2021) та інших науковців. Водночас методологічні засади компаративного аналізу, принципи коректної рецепції зарубіжного досвіду та застереження щодо уникнення механічного перенесення освітніх моделей розробляються в працях українських компаративістів, зокрема Н. Авшенюк (2024), І. Андрощук (2023), Н. Бідюк (2020), І. Глазкової (2020), С. Король (2024), О. Локшиної (2015), О. Огієнко (2019), Н. Пазюри (2023), О. Садовець (2025), А. Сбруєвої (1999), В. Третко (2023), І. Хижняк (2019) та інших дослідників. Сукупно це формує ситуацію, за якої, попри значну кількість публікацій і тематичну насиченість дослідницького поля, бракує інтегративних теоретико-методологічних узагальнень, спрямованих на системний аналіз розвитку саме дуальної вищої освіти як окремого сегмента освітньої системи та на обґрунтування напрямів її інституційного зміцнення в Україні з опорою на конструктивні ідеї німецького досвіду.

Наукова інтерпретація задекларованої актуальної проблеми дає змогу виокремити низку *суперечностей* у вітчизняному освітньому просторі щодо розвитку дуальної форми здобуття вищої освіти, зокрема між: прагненням України інтегруватися в європейський і глобальний освітній простір, що передбачає осмислення та використання конструктивних ідей зарубіжного досвіду, насамперед німецького, та відсутністю цілісних порівняльно-педагогічних досліджень, присвячених тенденціям розвитку дуальної системи вищої освіти в Німеччині; об'єктивною доцільністю врахування еволюції, внутрішньої логіки та інституційних механізмів функціонування дуальної вищої освіти в Німеччині й недостатнім рівнем їх системного аналізу та узагальнення в українській педагогічній компаративістиці; необхідністю підвищення практичної релевантності

та конкурентоспроможності вищої освіти України відповідно до потреб ринку праці й недостатньою розробленістю теоретичних, організаційно-педагогічних і дидактичних засад реалізації дуальної форми здобуття вищої освіти; зростаючою роллю соціального партнерства між закладами вищої освіти та роботодавцями як умови ефективної професійної підготовки фахівців і фрагментарністю інституційних механізмів такої взаємодії в українському освітньому просторі; активізацією процесів інтернаціоналізації вищої освіти, розвитку професійно орієнтованих освітніх програм і навчання на основі праці та недостатнім рівнем науково обґрунтованої адаптації відповідних моделей до національного соціально-економічного й освітнього контексту.

Актуальність зазначеної проблеми, відсутність її цілісного науково-педагогічного осмислення, а також необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Тенденції розвитку дуальної системи вищої освіти Німеччини»**.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено відповідно до тематичного плану наукових досліджень Хмельницького національного університету «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663), де роль автора полягала в обґрунтуванні теоретичних і організаційно-методичних засад іншомовної освіти на основі використання конструктивних ідей китайського досвіду. Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 27.10.2022 року).

3. Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* виявлено та обґрунтовано сучасні тенденції розвитку дуальної системи вищої освіти Німеччини, а саме: інституціоналізація дуальної системи вищої освіти як складової національної системи професійної підготовки; еволюція моделей дуальних освітніх програм у взаємозв'язку з розвитком ринку праці та регіональної економіки; посилення ролі соціального партнерства між закладами вищої освіти, роботодавцями та державними інституціями; розширення функціональної участі підприємств у формуванні змісту освітніх програм і результатів навчання; професіоналізація наставництва як ключового елемента забезпечення якості практичної підготовки; диверсифікація організаційних моделей дуального навчання у вищій освіті; інтеграція академічної підготовки з навчанням у процесі та через працю; посилення компетентнісної орієнтації дуальних освітніх програм; зростання значущості дуальної системи вищої освіти як інструмента регіонального розвитку та кадрової політики; окреслено можливості використання конструктивних ідей німецького досвіду розвитку дуальної системи вищої освіти в умовах українського освітнього простору з урахуванням інституційних, правових та соціально-економічних особливостей національної системи вищої освіти; *конкретизовано* умови та обмеження адаптації окремих елементів німецької моделі без механічного перенесення інституційних рішень; *удосконалено* критерії порівняння дуальної системи вищої освіти Німеччини та України; *подальшого розвитку* набули сутнісні характеристики та змістове наповнення поняття «дуальність» як

системоутворювального принципу інтеграції академічної підготовки та професійної діяльності, а також його інтерпретації відповідно до зарубіжної й української семантики; підходи щодо розвитку механізмів соціального партнерства та розроблення моделей участі роботодавців у підготовці фахівців у Німеччині.

До наукового обігу введено нові персоналії, факти, поняття, теоретичні ідеї та підходи з проблем розвитку дуальної системи вищої освіти в Німеччині.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації аргументоване тим, що на основі аналізу й узагальнення сучасних тенденцій розвитку дуальної системи вищої освіти Німеччини уточнено теоретико-методологічні засади дуальності як системоутворювального принципу інтеграції академічної підготовки та професійної діяльності; розкрито педагогічний зміст поєднання теорії й практики в умовах дуальної вищої освіти; схарактеризовано роль соціального партнерства як базового механізму забезпечення якості підготовки фахівців; обґрунтовано значення участі роботодавців у формуванні змісту освітніх програм і результатів навчання; систематизовано організаційні, інституційні та дидактичні моделі дуальних програм у вищій освіті. У роботі уточнено й концептуально розмежовано академічний зміст понять «дуальна система вищої освіти», «дуальна професійна освіта», «work-based learning» (навчання на основі праці) та «learning in and through work» (навчання у процесі та через працю), що дало змогу уникнути їх ототожнення й забезпечити чітке розуміння різних рівнів аналізу дуальності – інституційного, програмного та дидактичного. Показано, що зазначені поняття репрезентують різні аналітичні площини: від організаційно-інституційних характеристик освітніх систем до концептуальних підходів інтеграції навчання й професійної діяльності. У цьому контексті окреслено проблемні поля для подальшої наукової дискусії, зокрема щодо співвідношення академічних і професійних компонентів у дуальних програмах, меж і форм участі роботодавців у визначенні очікуваних результатів навчання, педагогічного статусу наставництва як елемента освітнього процесу, а також механізмів оцінювання результатів навчання, здобутих у процесі професійної діяльності.

Розроблено й упроваджено методичні рекомендації «Дуальна вища освіта в Німеччині» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти Хмельницького національного університету. У змісті методичних рекомендацій обґрунтовано генезу дуальної системи вищої освіти в Німеччині, історичні передумови формування дуального принципу, нормативно-правові та інституційні засади її функціонування, а також диференціацію моделей реалізації дуальних програм у німецькому освітньому просторі. Окреслено можливості використання конструктивних ідей німецького досвіду розвитку дуальної системи вищої освіти в умовах українського освітнього простору з урахуванням інституційних, правових та соціально-економічних особливостей; визначено перспективні напрями інституційного зміцнення дуальної вищої освіти в Україні. Представлені в роботі матеріали сприяли активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, підвищенню їхньої мотивації до виконання самостійних, індивідуальних і групових дослідницьких завдань.

Матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти України під час викладання навчальних дисциплін і спецкурсів із порівняльної професійної педагогіки, педагогіки вищої школи, освітньої політики та управління освітою, забезпечення якості вищої освіти, а також у процесі розроблення й коригування освітньо-професійних та освітньо-наукових програм. Узагальнені положення та висновки дослідження можуть бути застосовані для обґрунтування організаційно-педагогічних механізмів упровадження дуальної форми здобуття вищої освіти в Україні, зокрема моделей співпраці між закладами вищої освіти та роботодавцями, організації практичної підготовки, наставництва та узгодження результатів навчання.

Прогностичний потенціал дослідження зумовлений можливістю використання його результатів як теоретико-методологічного підґрунтя для подальших порівняльно-педагогічних розвідок у сфері дуальної вищої освіти, аналізу інституційних моделей інтеграції освіти та ринку праці, а також для підготовки й реалізації наукових досліджень магістрантами, аспірантами та докторантами.

5. Використання результатів роботи. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка № 141/112 від 30.12.2025), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 49/03-33 від 14.01.2026), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/01 від 13.01.2026), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-24/01/145 від 13.01.2026).

6. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі. Усі наукові результати, подані в роботі, отримані автором самостійно. У наукових публікаціях, виконаних у співавторстві, авторові належить такий внесок. У статті Петрова, С. О., & Глазкова, І. Д. (2022) «Ідеологічно-виховна спрямованість системи дуальної освіти Німеччини у XVIII–XIX ст.» автором здійснено історико-педагогічний аналіз ідеологічних та виховних засад становлення дуальної освіти в Німеччині, розкрито роль ремісничих традицій, цехових норм і соціально-ціннісних орієнтацій у формуванні дуальної моделі професійної підготовки. У статті Петрова, С. О., & Глазкова, І. Д. (2024) «Перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття освіти в Україні» автором проаналізовано сучасний стан упровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні, обґрунтовано перспективні напрями її розвитку на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, а також сформульовано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового, інституційного та організаційного забезпечення дуальної освіти.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі іншомовної освіти і міжкультурної комунікації Хмельницького національного університету, науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор **Бідюк Наталя Михайлівна**.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, встановлено, що дисертаційна робота Петрової Софії Олексіївни є результатом самостійних

досліджень здобувачки, не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дисертація характеризується єдністю змісту та відповідає вимогам щодо її оформлення.

7. Перелік публікацій за темою дисертації із зазначенням особистого внеску здобувача. Основні результати за темою дисертації опубліковано у 11 наукових працях, із них 4 наукові статті – у фахових виданнях України (усі видання входять до міжнародних наукометричних баз даних), 6 публікацій – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 методичні рекомендації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ *Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації*

1. Petrova, S. (2023). Comparative analysis of Ukrainian and German higher education systems: Exploring contrasts and potential collaborative endeavors in professional pedagogy. *Comparative Professional Pedagogy*, 13(1), 117 – 131. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(1\)-15](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(1)-15)

2. Петрова, С. (2025а). Дуальна форма здобуття освіти у Німеччині: структура, динаміка, порівняльні аспекти впровадження в Україні. *Порівняльна професійна педагогіка*, 15(1), 153 – 165. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15\(1\)-15](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15(1)-15)

3. Петрова, С. (2025b). Професійність, консенсус, дуальність: базові принципи дуальної освіти Німеччини та їхня актуальність. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 87(2), 347–360. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-2-49>

4. Петрова, С. О. (2026). Інституційна диференціація моделей дуальної вищої освіти в Німеччині: між повною інституціоналізацією та інтеграційною реалізацією. *Академічні візії*, 51. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18233446>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Петрова, С. О. (2022а). Сучасний стан дуальної системи вищої освіти Німеччини. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс: матеріали II Міжнародної наукової конференції* (м. Львів, 18 листопада 2022 р.) (с. 305 – 306). Вінниця: Європейська наукова платформа. <https://doi.org/10.36074/mcnd-18.11.2022>

6. Петрова, С. (2024а). Переваги дуальної освіти Німеччини для освітніх стейкхолдерів. *Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів: матеріали тез доповідей XIII Міжнародного науково-методологічного інтернет-семінару* (16 травня 2024 р.) (с. 37 – 39). Київ–Хмельницький: «Термінова поліграфія».

7. Петрова, С. О. (2024b). Розвиток університетської освіти Німеччини. *Grail of Science*, 36, 432 – 434. Вінниця–Відень: ГО «Європейська наукова платформа»; International Centre Corporate Management. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.16.02.2024.074>

8. Петрова, С. О., & Глазкова, І. Д. (2024с). Перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття освіти в Україні. *Проблеми та перспективи реалізації та*

впровадження міждисциплінарних наукових досягнень: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (м. Біла Церква, 2 лютого 2024 р.) (с. 232 – 234). Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп». <https://doi.org/10.36074/mcnd-02.02.2024>

9. Петрова, С. (2025с). Дуальна освіта як інструмент підготовки фахівців: досвід Німеччини та українські реалії. *Педагогічна освіта: традиції, реалії, перспективи: збірник за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (23 – 24 жовтня 2025 р.) (с. 173 – 177). Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

10. Петрова, С. О., & Глазкова, І. Д. (2022b). Ідеологічно-виховна спрямованість системи дуальної освіти Німеччини у XVIII–XIX ст. *Вища технічна освіта XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: збірник наукових праць за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю від часу заснування Донбаської національної академії будівництва і архітектури* (15 – 16 грудня 2022 р., м. Краматорськ – м. Івано-Франківськ) (с. 147 – 149). Івано-Франківськ: ДонНАБА.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

11. Петрова, С. О. (2025d). *Дуальна вища освіта в Німеччині: методичні рекомендації*. Тернопіль, ФОП Паляниця В. А.

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота **Петрової Софії Олексіївни «Тенденції розвитку дуальної системи вищої освіти Німеччини»**, подана на здобуття ступеня доктора філософії, за науковим рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а також напряму наукових досліджень освітньо-наукової програми Хмельницького національного університету зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

РЕКОМЕНДУВАТИ:

Дисертаційну роботу **«Тенденції розвитку дуальної системи вищої освіти Німеччини»**, подану **Петровою Софією Олексіївною** на здобуття ступеня доктора філософії, до захисту.

Головуючий публічної презентації:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної
комунікації та політології

Хмельницького національного університету

Віталій ТРЕТЬКО

